

INSONNING PSIXIK FUNKSIYALARINING RIVOJLANISHIGA OID O'ZIGA XOS MUAMMOLARI

Muallif: **Muladjanova Mohitabonu**

Qo'qon Universiteti Andijon filiali

Sirtqi ta'lim, Psixologiya yo'nalishi, 24_03 guruh talabasi

Anotatsiya :Ushbu maqolada inson psixik funksiyalarining rivojlanish jarayonida uchraydigan o'ziga xos muammolar keng yoritiladi. Psixik funksiyalar — idrok, xotira, diqqat, tafakkur, emotsiya, nutq va irodaviy jarayonlar bo'lib, ularning har biri shaxsning to'laqonli rivojlanishida muhim o'rin tutadi. Biroq, turli yosh davrlarida bu jarayonlar turlicha kechadi va bir qator qiyinchiliklarni keltirib chiqarishi mumkin. Maqolada psixik rivojlanishga ta'sir qiluvchi omillar — biologik, psixologik va ijtimoiy omillar izohlanadi. Shuningdek, o'qish qobiliyatidagi qiyinchiliklar, nutqdagi buzilishlar, diqqat yetishmovchiligi, nevrologik muammolar, ijtimoiy moslashuvdagi qiyinchiliklar kabi real hayotda ko'p uchraydigan psixik rivojlanishdagi muammolar amaliy misollar bilan tushuntiriladi. Tadqiqotda ushbu muammolarni bartaraf etish yo'llari va psixologik yordam shakllari ham ko'rib chiqiladi. Maqola yakunida psixik funksiyalarni erta aniqlash, oldini olish, kompleks yondashuv va mutaxassislar hamkorligining ahamiyati ta'kidlanadi.

Kalit so'zlar :Psixik funksiyalar, rivojlanish, diqqat, xotira, nutq, kognitiv muammolar, emotsional buzilishlar, ijtimoiy moslashuv.

Kirish :Insonning psixik funksiyalari tug'ilishdan boshlab butun hayot davomida shakllanib boradi. Psixik rivojlanish murakkab jarayon bo'lib, u biologik yetilish, ijtimoiy muhit, tarbiya, ta'lim va shaxsning individual xususiyatlariga bog'liq. Psixik funksiyalarga idrok, xotira, diqqat, tafakkur, nutq, emotsiya va iroda

kiradi. Bu funksiyalar insonning atrof-muhitni anglashida, o'qish-o'rganish jarayonida, ijtimoiy muloqotida va shaxs sifatida kamol topishida muhim rol o'ynaydi. Ammo bu jarayon har doim bir xilda kechmaydi. Ba'zan psixik funksiyalar rivojlanishida turli omillar sababli sekinlashuv, buzilish, sust rivojlanish yoki o'ziga xos qiyinchiliklar kuzatiladi. Masalan, ayrim bolalarda nutqning kechikishi, diqqatning tarqoqligi, xotiraning sustligi yoki ijtimoiy moslashuvga qiyinchiliklar uchrashi mumkin. Bu holatlar vaqtida aniqlanmasa, bola rivojiga, o'qish jarayoniga, kelajakdagi shaxsiy va ijtimoiy hayotiga ta'sir ko'rsatadi. Psixologiya fanida inson psixik funksiyalarining rivojlanish muammolarini o'rganish alohida yo'nalish sifatida shakllangan. Piaget, Vygotskiy, Luriya kabi olimlar psixik rivojlanish qonuniyatlarini chuqur tadqiq etib, psixik jarayonlarning shakllanishida ijtimoiy muhit va faoliyatning ahamiyatini asoslab berishgan. Bugungi kunda nevropsixologiya, kognitiv psixologiya va klinik psixologiya ushbu masalalarni chuqur o'rganmoqda. Ushbu maqolada psixik funksiyalarning rivojlanishida uchraydigan asosiy muammolar, ularning sabablari va bartaraf etish yo'llari tahlil qilinadi.

Asosiy qismi

1. Kognitiv funksiyalar rivojlanishidagi muammolar. Kognitiv jarayonlar — diqqat, xotira, tafakkur, idrok kabi funksiyalardir. Ularning rivojlanishida diqqat yetishmovchiligi, xotiraning sustlashuvi, tafakkur jarayonlarining sekin shakllanishi kabi holatlar ko'p uchraydi. Diqqat yetishmovchiligi sindromi ko'pincha o'quv jarayoniga salbiy ta'sir ko'rsatadi, bolada charchoq, qiziqishning pasayishi va faollikning oshishi bilan namoyon bo'ladi.

2. Nutq rivojlanishidagi qiyinchiliklar. Nutq psixik funksiyalarning eng muhim qismi bo'lib, uning kechikishi ko'pincha ijtimoiy moslashuvni ham qiyinlashtiradi. Nutqning kechikishi biologik omillar, eshitish muammolari yoki psixologik omillar bilan bog'liq bo'lishi mumkin. Logopedik mashg'ulotlar va psixologik yordam orqali bu muammolar bartaraf etilishi mumkin.

3. Emotsional va ijtimoiy funksiyalardagi muammolar. Psixik rivojlanish jarayonida ba'zi bolalarda qo'rquvning kuchayishi, tajanglik, tashvish, emotsional beqarorlik yoki ijtimoiy moslashuvga qiyinchiliklar ro'y beradi. Bu holatlar ko'pincha oiladagi muhit, tarbiya uslubi yoki stressli holatlardan kelib chiqad.

Nevropsixologik muammolar. Miya faoliyatidagi kichik buzilishlar psixik funktsiyalar rivojiga sezilarli ta'sir qiladi. Luriya nazariyasiga ko'ra, miya bloklaridan birining faoliyatidagi sustlik tafakkur, idrok va nutqning shakllanishiga to'sqinlik qilishi mumkin. Autizm spektr buzilishlari, DYuV (diqqat yetishmovchiligi va giperfaollik) va disleksiya shular jumlasidandir.

5. Ijtimoiy omillar ta'siri. Oilaviy tarbiya uslubi, ota-ona munosabatlari, jamiyatdagi ijtimoiy sharoit psixik rivojlanishning eng muhim omillaridan biridir. E'tibor yetishmovchiligi, zo'ravonlik, tarbiyadagi qat'iylik yoki beparvolik bolada ruhiy muammolarni keltirib chiqarishi mumkin.

Takliflar

Psixik funktsiyalar rivojlanishidagi muammolarni erta aniqlash asosiy vazifalardan biridir. Har bir ta'lim muassasasida psixologik skrininglar, diagnostik testlar o'tkazilishi zarur. Mutaxassislar — psixolog, pedagog, nevrolog, logoped hamkorligi kuchaytirilishi lozim. Ota-onalarga bolalarning yoshga xos rivojlanish bosqichlari haqida muntazam ma'lumotlar berilishi muhim. Psixologik treninglar, o'yin terapiyasi, kognitiv mashqlar va individual yondashuvlar orqali ko'plab muammolar bartaraf etilishi mumkin.

Xulosa: Insonning psixik funksiyalari murakkab va ko'p omilli jarayon sifatida shakllanadi. Ularning rivojlanishida yuzaga keladigan muammolar nafaqat bolaning o'qish faoliyatiga, balki kelajakdagi shaxsiy hayotiga ham ta'sir ko'rsatishi mumkin. Diqqat, xotira, tafakkur, emotsiya va nutq kabi jarayonlardagi buzilishlar ko'pincha biologik, psixologik yoki ijtimoiy omillar bilan bog'liq bo'ladi. Bu muammolarni erta aniqlash, to'g'ri yondashuv tanlash va mutaxassislar hamkorligida bartaraf etish samarali natijalar beradi. Bugungi kunda psixologiya

fanida ushbu muammolarni o'rganish bo'yicha ko'plab ilmiy tadqiqotlar olib borilmoqda. Yevropa, Amerika va Osiyodagi nevropsixologik maktablar psixik rivojlanishdagi buzilishlarni aniqlash va to'g'rilash bo'yicha samarali metodlarni taklif qilmoqda. Kognitiv terapiya, o'yin terapiyasi, logopedik mashg'ulotlar, emotsional qo'llab-quvvatlash kabi yondashuvlar amaliyotda ijobiy natija bermoqda. Maqola yakunida shuni ta'kidlash kerakki, psixik rivojlanishdagi har qanday muammo vaqtida aniqlansa va unga to'g'ri yondashuv qo'llansa, bola normal rivojlanish yo'liga qayta oladi. Shuning uchun ta'lim muassasalari, otalar va mutaxassislarning hamkorligi hal qiluvchi ahamiyatga ega.

Adabiyotlar ro'yxati

1. Vygotsky L. *Thought and Language*.
2. Piaget J. *The Psychology of Child Development*.
3. Luria A.R. *Higher Cortical Functions in Man*.
4. G'oziev E. **Rivojlanish psixologiyasi**.
5. To'raqulov O. **Psixologiya asoslari**.
6. Berk L. *Child Development*.